

MANEVÎ OLGUNLUK

el-hamdülillâhi rabbi'l-âlemîn. Ve's-salâtu ve's-selâmu alâ seyyidînâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn ve men tebiahû bi-ihşânin ilâ yevmi'd-dîn.

Aziz ve muhterem müslüman kardeşlerim!

Allah Teâlâ hazretlerinin selamı-rahmeti, bereketi, lütfu, keremi üzerinize olsun. Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretlerinin hadîslerinden, ayetlerden, büyüklerimizin sözlerinden, kelâm-ı kibârdan bir miktarını şu namazın arkasındaki vaktimizde sizlere nakletmeye çalışacağım.

Bu sözlere ve onların açıklamalarına geçmeden önce her zaman olduğu gibi başımızın tacı, gönlümüzün süruru, gözümüzün nuru, Efendimiz Muhammed Mustafa *sallallahu aleyhi ve sellem* hazretlerinin mübarek ruhu için, sonra sâir enbiyâ ve mürselinin ervahı için, cihan yaratıldığı zamandan bugüne kadar gelmiş geçmiş olan cümle evliyâullahın ruhları için, sâdâtü meşâyih-i turuk-u aliyyemizin ruhları için, bu okuduğumuz eserlerin ve içindeki bilgilerin bize kadar

intikalinde emeği geçmiş olan âlimlerin, ravil-
erin ruhları için ve uzaktan yakından bu hadîs-
i şerîfleri, sözleri, vaazı, nasihati dinlemek
üzere şu meclise gelmiş olan siz
kardeşlerimizin ahirete intikal etmiş olan
bütün sevdiklerinin, geçmişlerinin ruhları için
bir Fâtiha 3 İhlâs-ı şerîf hediye edelim. Allah
onlara rahmet eylesin, bizlere de sıhhat, afi-
yet, selamet ihsan eylesin.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

a. Fakirliğin Ziyneti

Kâle Ebû Bekr radiyallâhü anh:

ثَمَانِيَّةُ أَشْيَاءَ هُنَّ زِينَةُ لِسْمَانِيَّةِ أَشْيَاءَ:
الْعِفَافُ زِينَةُ الْفَقْرِ وَالشُّكْرُ زِينَةُ النِّعْمَةِ
وَالصَّبْرُ زِينَةُ الْبَلَاءِ وَالْحِلْمُ زِينَةُ الْعِلْمِ
وَالتَّذَلُّ زِينَةُ الْمُتَعَلِّمِ وَكَثْرَةُ الْبُكَاءِ زِينَةُ
الْخَوْفِ وَتَرْكُ الْمَنِّ زِينَةُ الْإِحْسَانِ
وَالْخُشُوعُ زِينَةُ الصَّلَاةِ

*Semâniyetü eşyâi hünne zînetün li-
semâniyeti eşyâi.*

Bugün Peygamberimizin has ashabından Ebû Bekrî es- Sıddîk'ın, Ömerü'l Faruk'un, Osman-ı Zinnureyn'in sözlerinden tesadüf etmiş olduklarımızı size açıklamaya çalışacağım. Söz Ebû Bekrî es- Sıddîk da. Ebû Bekîr *radıyallahu anh* peygamber efendimizin yar-ı garıdır. Yani mağarada beraber arkadaşlık yapmış olduğu, hicrette yanında bulunmuş olan, yılan ısırmasın diye yılan deliğine ayağını dayayan, acısından gözünden yaş damladığı halde ayağını oradan çekmeyen, yılan zarar vermesin diye, malını Peygamber Efendimizin yoluna nisar eden, saçan, kızını Efendimiz'e gelin olarak veren Hz. Âişe validemizin babası, arif, zarif, turuk-u aliye'mizin silsilesinin baş halkası, diyor ki:

Semâniyetü eşyâ. Sekiz şey vardır ki:

Hünne zînetün li semâniyeti eşyâi. Onlar diğer sekiz şeyin süsü ziynetidir. Bunları birer birer açıklayalım.

العَفَافُ زِينَةُ الْفَقْرِ

el-afâfü zînetü'l-fakri.

İffet, afiflik, fakirliğin ziynetidir.

Bu ne demek? İffet ne demek bir kere?

Afiflik ne demek?

Afaf, insanın haysiyetli olması, onurlu olması, yüzsüz olmaması. Fakir insan muhtaçtır, karnı açtır, evinde çoluk çocuk kendisinden akşama yiyecek bekliyordur. Hastadır. Muhtaçtır. Sıkıntısı vardır.

Tabi

كَانَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا

Kâne'l-fakru en yekûne küfran.

Fakirlik zordur. Yani insanı çok güç durumlarda bırakır. Allah korusun. Allah insanı iki cihanda fakirlikten uzak etsin. İki cihanda zenginliklerin her çeşidini ikram eylesin Allah Teâlâ Hazretleri. Maddi manevi zenginliği. Fakirlik çok zordur. Şimdi insan fakir oldu mu hatır elden gider, onur elden gider, yüzsuyu elden gider, itibar elden gider. Hatta geçinmek mecburiyeti oldu mu şeref elden gider, namus elden gider. Çok çeşitli sıkıntılara uğrayabilir insan fakir oldumu. Kimisi dayanamaz fakirliğe, namusunu satar.

Kimisi dayanamaz harama el uzatır. Kimisi dayanamaz gayrimeşru işler yapar. Kimisi dayanamaz rüşvet alır. Yani fakirlik yaptırtıyor bu çeşit şeyleri. Demek ki tehlikeli bir şey. *El-afâfü*. İffetli olmak. İşte böyle muhtaç olduğu zamanda insan dimdik durabiliyorsa ayakta, onurlu durabiliyorsa, alını açıksa şöyle, hiç kimsenin önünde, başı böyle yerde, utançta değilse, utanacak bir hali yoksa, fakirim ne yapayım, Allah ötekisine zenginlik vermiş, bana vermemiş diye, başka fakirlikten başka bir kusuru yoksa, yani gayrı meşru yola, hiçbir veçhile sapmamışsa, el açmıyorsa kimseye, işte ben muhtacım bana biraz yardım edin de şöyle de böyle de filan böyle yapmıyorsa işte fakirlik imtihanını bu başarıyla cevaplandırmış demektir. Fakirlik bir imtihandır. İnsanın başına gelmiştir.

İffetli oldu mu insan?

Başkasına el açmadı mı?

Namusunu, haysiyetini, şerefini koruyabildi mi?

Anlı ak kaldı mı?

Açık kaldı mı?

Yüzü ak kaldı mı?

Kirlenmedi mi?

Lekelenmedi mi?

Tamam. Fakirliği başarıyla karşılamış demektir. Fakirliğin sütü iffetliliklidir. Bu çeşit fakirler var. Yani dünyanın her devrinde olmuş.

Mesela Kur'an-ı Kerîm'de bildiriliyor ki;

يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ

Yehsebühümü'l-câhilü eğniyâe mine't-te'affüf. (Bakara Suresi 273. Ayet)

İffetliliklerinden, haysiyetli olmalarından dolayı onurlu temiz, pak olmalarından dolayı hiç kimseye el açmazlar. Böyle dimdik dururlar. Ve bilmeyen onları zengin sanır. Allah'tan bekliyor. Verirse Allah verecek diyor. Kimseye yüz suyu dökmüyor. Bilmeyen, cahil kimse onu zengin sanır. Muhtaçtır ama hiç öyle muhtaçlığını belli etmez. El açmaz kimseye. Madem ona da Allah veriyor, bana da verir.

Ona veren Allah bana vermekten aciz mi? Beni imtihan için bu şeyde tutuyor. İstemem. Gayriden bir şey istemem tarzında şey yaparsa demek ki fakirliğe karşı iyi davranmış oluyor. Maksat bu fikri biraz hatırdaki iyi tutmak hususunda yardımcı olsun diye bir de hikaye anlatalım. Hatırdaki iyi tutmak olduğu için maksat bu manayı zihinde tutmamıza yardım edecek bir hikaye anlatalım. Bir mahallede iki fakir varmış. Birisinin iki gözü kör. Muhtaç. Oturmuş sokağın köşesinde dururmuş. El açıp istemezmiş kimseden. Allah elbette bana rızkımı gönderir dermiş. Bir başka fakir daha varmış. Gücü kuvveti yerinde. Bu da fakir ama o tezgahını kurarmış köşeye. Gelenden geçenden bir şeyler dilenir istermiş. Ayrıca da mahallenin zenginlerine laf şey yaparmış. Eh işte bizim mahallede falanca zengin var, o da bizi görür, hatırımızı kollar. O varken mahrum mu kalacağız falan diye. Arada söz söylemiş, söz götürtürmüş öbür tarafa yani. Benimle ilgilensin, bana yardım etsin diye.

Mesela Ebû Cafer diye birisi varmış mahallesinde. Eh Ebû Cafer bizi de görür. Biz de elbet onun lütfuna uğrarız diye. Kuldan beklermiş. Netice itibariyle Ebû Cafer'den

bekliyor, zenginden bekliyor. Cömert adam, elbet bir cömertliğinin faydasını biz de görürüz diye ondan bekliyor. Berikisi de Allah iki gözünü almış ama iffeti var. Otururmuş, öyle kimseden bir şey istemezmiş. E gelen geçen bir şey bırakırmış, verirmiş âmâ'ya. Tanıyanlardan bir şeyler getirip verenler olurmuş. Şimdi ötekisi o Ebû Cafer'e taktırdığı için, kulağına gitmiş o zenginin, akşamüstü bir tepsi içinde kızarmış bir tavuk göndermiş. Tepsiyi almış, tavuğu almış adam. Aklına bir kurnazlık gelmiş, demiş ki ben bu tavuğu şu kadarını yiyeceğim, koca tepsi. Gitmiş âmâ'ya, demiş ki sen bugün akşama kadar ne kazandıysan bana ver. Şu tepsiyi sana vereyim. Senin çoluk çocuğun kalabalık. Evde evladı-ı iyalin var. Sen bunu ye. Sen de parayı bana ver. Allah rızkımı demek böyle gönderiyor. Peki al şu paralarımı. Akşama kadar toplanan 3-5 kuruş neyse. Ver tepsiyi. Böyle bir pazarlık almışlar. 1 gün, 2 gün, 5 gün, 10 gün ne kadar devam ettiyse bu devam etmiş. Adam da hâlâ Ebû Cafer elbette bize bir gün bir büyük iyilik eder falan diye söylüyormuş. Çünkü küçümsüyor şeyi. Tavuk güzel bir şey ama hani

insan karnı doyduktan sonra da başka ihtiyaçlar da oluyor, başka Şeyler de ister canı. Yine taktırmaya devam ederken haber göndermiş hizmetçisiyle Ebû Cafer. Demiş ki o adamın hiç utanması yok mu?

O adamın hiç utanması yok mu?

Kaç gündür ona tepsi içinde tavuk gönderiyorum, tavuğun içine de 10 tane sarı altın koyuyorum. Hâlâ mı gözü doymadı?

Diye haber göndermiş, o zaman eyvah! Sattı ya öteki âmâ'ya tavukları iindekiyle beraber. Bu hikayeyi böyle yazmıŐ da kitap diyor ki, bak Allah'tan isteyen kazanıyor, kuldan isteyen sonunda mahrum oluyor diyor. Hikaye, belki olmuŐtur hakikaten. Belki de temsili bir Őeydir. Ama insan fakir olur da, gözü tok olur da, Allah'tan beklerse iyi bir iş yapmış olur. Ve fakirliğin ziyneti böyle iffetliliktedir.

b. Nimetin Ziyneti

وَالشُّكْرُ زِينَةُ النِّعْمَةِ

Ve'Ő-Őükru zînetü'n-ni'meti.

İkincisine geldik. Şimdi sekiz şey sayacak Ebû Bekrî Sıddîk Efendimiz. İkincisi de şükür de nimetin süsüdür diyor. İffet fakirliğin süsüdür, şükür de nimetin süsüdür. Şimdi çok çeşitli münasebetlerle geçti ki, insanlığın hayattaki başına gelen hadiseler iki esas grupta toplanabilir. Birisi iyi hadiseler, sevin-dirici hadiseler, bir de kötü hadiseler, üzücü hadiseler. Kötü hadiseler Allah'ın kızdığı kullara gelecek diye bir kaide yoktur. İyi hadiselerde Allah'ın sevdiği kullara gelecek diye bir kaide yoktur. Bazen bakarsın Allah'ın düşmanı, Allah'ı inkar eden kâfir, müşrik, firavun saraylarda oturur. Allah'ın en veli kulu bakarsın kulübede, yarı aç yarı tok oturur. Yani belli olmaz. İmtihan dünyası olduğu için Allah öyle yapmıştır. Bazen de insanda hayatının bir kısmı zengin olur, bir kısmı fakir olur. Bakarsın azdan başlar, tek odalı bir evde oturur. Sonra Allah hayırlı evlatlar verir, evlatlar büyür, iyi işler tutarlar derken bir daireye çıkar, arkasından bir güzel bahçeli eve çıkar, arkasından işi daha ileri gider, altına bir otomobil alır falan, bak fakirlik geçti şimdi

zenginlik geldi. Başlar etrafına yardım etmeye, fakirliğin eski acısını kendisi de bildiğinden sağa sola yardım etmeye başlar.

Demek ki bir şahsın kendi hayatında da bazen zenginlik fakirlik olabilir, bazen insanın Karadeniz'de gemileri batıverir, zenginken fakir düşer, öyle de olur. Attan inip eşeğe biner. Aşağı düşebilir yani. O da olabilir. Dünyanın binbir türlü hali var. Eyüp aleyhisselam'ın ovalar dolusu şeyleri varmış. Sürüleri, malları, davarları varmış. Çok zenginmiş Eyüp aleyhisselam. Hani şu Hz. Eyüp sabrı diyoruz ya, çok zenginmiş. Kavmi, kabilesi, evladı, iyali, ailesi genişmiş. Hatırlı, itibarlı bir kimseymiş. Vücudu dinç sıhhatliymiş, Allah malına telef vermiş, elinde bir şey kalmamış. Çoluk çocuğuna telef vermiş, yapayalnız kalmış. Vücuduna hastalık vermiş, tenini kurtlar yedi. Kurt diye hani böyle şey anlatır ya, Yunus Emre'nin şiirinde geçer. Kurtlanmış yani yaranmış vücudu, yaraları kurtlanmış. O kadar böyle sıkıntılar. Ama hiç kulluğunu bozmamış. Daima Allah Teâlâ Hazretlerine has, halis kullukta devam etmiş ve hiç ya Rabbi bu da yapılır mıydı bana gibi bir duygu içine

düşmemiş. Yapılır tabii ne olacak sen nesen ki ben neyim ki?

Allah'ın aciz naciz bir zerresi. Allah Teâlâ Hazretleri bizim yaptıklarımızın bize cezasını verecek olsa zaten biz bir adım atamayız. Her zaman kafamıza taş yağması lazım. Sabahtan akşama işimiz isyan. Gece gündüz işleri isyan kamu, korkarım ki yerleri ola tamu. Gece gündüz Peygamber Efendimiz öyle yalvarmış ya. Ya Rabbi benim o zayıf ümmetlerimin hali ne olacak? Gece gündüz işleri isyan, suç, kaba-hat, korkarım ki yerleri cehennem olacak diye yalvarmış yakarmış, onları affet diye bizim hakkımızda öyle dua etmiş. Yani hakikaten öyledir. Her işimiz hatadır. Hanımımıza karşı bağırır, çağırırız. Çocuğumuza karşı öyle et-rafta konu komşuya kırıcı davranışlar, yapmamız gereken ibadetlerde kusurlarımız vardır, efendim, çeşit çeşit işler yaparız. Hasılı nimet gelebilir. Sıkıntı da gelebilir insana. Herhalükarda kulluğu iyi yapmak lazım. İmtihanın şekli değişti şimdi, dur. Şimdi sabır imtihanı geldi deyip, bir sıkıntılı bir hal geldi mi sabredeceksin. Bağırmayacaksın, feryad-u figan etmeyeceksin. İsyan etmeyeceksin.

الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى

es-sabru inde's-sadmeti'l-ûlâ.

Sabr denilen nesne darbe ilk defa gelip sana çattığı zamandır. Bak şimdi bir kadından bahsettiler, Allah işine yardımcı olsun. Bu anarşik hadiselerde oğluyla kocası gitmiş, hâlâ gelecek. Birkaç tane çocuğu var. Tek başına işte orada burada iş alacağım da çalışacağım da kazanacağım diye uğraşıyor kadıncağız. Gelebilir başına. Sıkıntı gelirse sabredecek, sevinçli hal gelirse, Oh! Evladım yetişti büyüdü, mürüvvetini gördüm, düğününü yaptım. Elhamdülillah güzel bir şey. Oh elhamdülillah bu sene çok para kazandım. Maşallah mahsulümüz para etti. Güzel bir durum. Sıhhatin yerinde efendim seyahat etme imkanın oldu. Gittim güzel yerlere, bağlara, bahçelere oh güzel bir tatil geçirdim. Nimet. Nimetlerde de vazifemiz şükür. Eğer bize nimet geldiği zaman nimetin nimet olduğunu anlayamazsak Ona şükretmezsek, o zaman Allah'ın cezası şu tarzdadır, nimete şükretmeyene cezası, nimeti elinden alır. Elinden alır, o zaman farkına varır insan, vay demek ki o nimetmiş de ben farkına varmadım diye. Elden

gittiği zaman anlar insan. Onun için insanın biraz Allah'ın nimetlerini düşünmesi lazım. Tefekkür gibi ibadet yoktur.

Lâ ibâdete ket tefekkür buyurmuş Peygamber Efendimiz. Arada düşüneceğiz. Neler düşüneceğiz?

Bir bölüm düşüncemiz Allah'ın nimetlerini düşüneceğiz. Şöyle bir düşün bakalım. El-hamdülillah. Bak, Lübnan'da harp ediyorlar. Burada harp yok. Cephede de olabilirdim. Düşmanla kavga gürültü halinde de olabilirdim. Şu anda rahatım. Hastanede inim inim inleyenler de var. Ağrısı var, sızısı var. Elhamdülillah benim canım sağ. Efendim işte karısı huysuz olup da dünyayı kendisine zindan edenler var. Elhamdülillah benim hatunum melek gibi namaz kılar, oruç tutar. Bir arzun var mı der, çayımı getirir, kahvemi pişirir. El-hamdülillah. Çocuklar, öyle çocuk var ki, moruk çıkart bakalım şuradan şu kadar parayı der, yakasına yapıştır, emekli maaşını alır, bir de döver, ondan sonra gider kumarda harcar. Duyuyoruz ya, meyhanede harcar falan. On-dan sonra gelir, hadi sakladığın daha başka paralar vardır, çıkart şu paraları. Yok evladım,

hadi bakalım bir sopa daha. Böylelerini duyuyoruz, gazetelerde okuyoruz. Elhamdülillah benim çocuğum iyi, melek gibi. Dün birisi telefon açmış bana başka bir şehirden. Bana bak diyor, sen benim çocuğumu mahvettin diyor. Bana. Ben üniversitede hocayım ya. Kimmiş çocuğun dedim. Adını bilmiyorum, sanını bilmiyorum, şahsı tanımıyorum. Sen benim çocuğumu mahvettin diyor. Sonradan uzun boylu tarif etti, anladım. Çocuk melek gibi bir çocuk. Melek, yani kız kadar iffetli, terbiyeli ama erkek. Yani öyle harama bakmaz, namazında, niyazında. Bulmuş da bunuyor anası. Öyle bir güzel evladı bulmuş. Kendisine her gün sabah akşam pataklayan bir evlat istiyor demek ki canı. Sen diyor benim oğlumun aklını çelmişsin diyor, müslüman etmişsin diyor. Bırak bu fikirleri diyor, bu gerici fikirleri diyor. Bana telefon açıyor bilmem hangi şehirden. Fesubhanallah. Sen dedim yakınıma gel de öyle konuşalım dedim. Yani bu dünyada insanlara yaranmanın da hiç imkanı yoktur. Allah sevsin insanı yoksa halimiz harap. Oğlumun aklını bozdun diyor namazında, niyazında.

c. Belanın Ziyneti

وَالصَّبْرُ زِينَةُ الْبَلَاءِ

Ve's-sabru zînetü'l-belâi.

Sabır da belanın süsü ziynetidir. Yani bela geldiği zaman insan sabredecek, o da onun süsüdür. Demin bunu izah etmiştik. İnsanın başına kötü hal geldiği zaman sabretmesi lazım, iyi halde olduğu zaman da şükretmesi lazım ve iyi hallerini çokça düşünmesi lazım.

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

Ve emmâ bi ni'meti rabbike fe haddis.

(Duhâ Suresi 11. Ayet)

Ekseriyetle bizim hallerimiz iyidir. Yani büyük bir ekseriyetle şöyle bir düşünelim taşınalım, Allah'ın nimetleri üzerimizde sayılamayacak kadar çoktur ama biz farkında değiliz. Mesela hepsi sanki bizim peşin, bedavadan hakkımızmış gibi düşünüyoruz de nimet olarak kabul etmeyiz. Mesela ben sayayım. Göz, bir nimet. Gözlüksüz görmek bir başka nimet. Gözlüklü görmek, elhamdülillah bir de gözlük taktığı halde göremeyen var ya ben hiç olmazsa gözlük taktığımda yazıyı okuyabiliyorum. O da bir nimet. Kulak bir nimet, kimisi

duymaz. Ayağın yürümesi bir nimet. Elin tutması bir nimet. Aklın muntazam çalışması nimetlerin en güzeli, en büyüğü. Böyle tutturursan gider. Dişin ağrıdığı zaman anlarsın, dişin ağrıymasının ne kadar büyük bir nimet olduğunu. Ağrıdığı zaman anlarsın. Uyku uyumak bir nimettir. Uyuyamayanlara sor sen. Mübtelayı gama sor kim geceler kaç saat. Sen uzun geceyi diyor şeye sorma diyor, astronomlara sorma diyor. Hesap uzmanlarına sorma diyor. Uzun gecenin, yılın en uzun gecesinin ne zaman olduğunu gam sahibine sor diyor. O bilir diyor şair. Şeb'i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir Mübtelayı gama sor kim geceler kaç saat Gam sahibi insana sor bakalım bu gece kaç saat?

8 saat mi, yoksa bitmeyen, tükenmeyen uzun zaman mı?

Sabah bir türlü olmaz. Hastanelerde inler insan, ah bir sabah olsa da, ah bir sabah olsa da hiç olmazsa şu doktor gelse diye. Geçmez vakit, 2 olur, 2'yi 5 geçer, 2'yi 7 geçer, 2'yi 9 geçer, 2'yi 10 geçinceye kadar insan canı çıkar yani.

وَأِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا

Ve in teuddû ni'metellâhi lâ tuhsûhâ.

(Nahl Suresi 18. Ayet)

Nimetleri çoktur Allah'ın. Eğer saymaya kalksanız Allah'ın nimetlerini saymaya gücünüz yetmez.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ

İnne'l-insâne le zalûmun keffâr. (İbrahim Suresi 34. Ayet)

Ama insanoğlu çok zalimdir, çok küfrân-ı nimette bulunan bir tabiatı vardır insanoğlunun. Kadına aldığı zaman beri, bilezik alırsın, kundura alırsın, ayakkabı alırsın, entari alırsın, fistan alırsın, beşi bir yerde alırsın, yüzük alırsın, bilmem ne alırsın, bir akşam ara bir bozulur, birazcık bir kavga gürültü. Zaten ben anamın yanından, babamın yanından geldiğimden beri senin yanında bir gün mü gördüm?

Peki şimdiye kadar geçen o tatlı günler neydi?

Der diyor hadîs-i şerîfte yani ben demi-yorum da ben biraz bizim günümüze uydurarak söylüyorum ama Peygamber Efendimiz diyor ki ekseriyetle cehenneme girenleri kadınlar gördüm diyor. Onun sebebi olarak da işte diyor böyle şeyi küfran-ı nimette bulunurlar diye söylüyor yani. Demek ki nimet geldi mi şükredeceğiz, bela geldi mi sabredeceğiz.

d. İlmin Ziyneti

وَالْحِلْمُ زِينَةُ الْعِلْمِ

Ve'l-hilmü zînetü'l-ilmi.

İlmin süsü ziyneti de halim selim olmaktır. Âlim insan halim selimdir, öyle hemen kızmaz, bağırılmaz, çağırılmaz, efendim kavga gürültüye dökmez işi, tatlılıkla konuşur, görüşür, sonunda kendisine kızgın gelmiş bile yavaşça döndürür, özür dileyerek şey yapar. Yani bize eskiden okutmuşlardı. Bir evde bir çok sinirli adam varmış. Efendim yanına yanındaki eve kimse gelemiyor. Veyahut üstündeki katta kimse oturamıyor. Çünkü oturdu mu bir iki gün sonra alttaki sinirli adamla bir kavga gürültü mecbur oluyor yani çıkmaya. Barınamıyor kimse yanında. Sonra bir iyi huylu bir adam

gitmiş. Sıkı da tembihlemişler. O iyi huyu sayesinde sonunda onu döndürmüş, dolaştırmış, kendisine dost etmiş yani, ahbablık etmiş. Uzun anlatmayalım. Yani insan halim selim olacak. İlim sahibi oldu mu böyle kızmayacak.

وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

Ve a'rıd ani'l-câhilîn. (Araf suresi 199. ayet)

Cahillerin cahilliğine bakarsın şöyle, cevap vermezsin, geçiverirsin, olur biter. Yani herkesin seviyesine inip uyacak olsan o zaman yandın. Adamın birisi çok iyi huylu diye methetmişler. Herkesle iyi geçinir demişler. Yok demiş birisi, o iyi kimselere, iyi muhite düşmüştür de ondan demiş. Bak ben onu nasıl kızdıracağım şimdi demiş. Nasıl kavga çıkartacağım onunla demiş. Takip etmiş adamı. Adam o sırada Cuma günüymüş, hamama gitmiş. O da peşinden hamama girmiş. Eh peştemale sarılmışlar, kurnanın başına oturmuş öteki iyi huylu adam. Berikisi de arkasından gitmiş, kalk buradan demiş, burada ben yıkanacağım. Peki demiş, tasını tarağını toplamış, hani tası tarağı topla derler ya,

sabununu kesesine almış, öbür kurnaya. Kavga olmadı. Orada biraz durmuş, ondan sonra orası iyi değilmiş, burası daha güzel, buradan kalk ben burada yıkanacağım. Peki buyur demiş, yine tasının tarağını toplamış, oradan kalkmış, ne yaptıysa peşinden ne kadar uğraştıysa bir türlü kavga çıkartamamış. Yahu demiş sen meth ettikleri kadar varmışsın demiş. Uğraştım didindim sana yani dalaşmak mı derler. O kadar şey yaptım, sataştım fakat bir türlü seni kızdıramadım demiş. Eski büyük şeyhlerden birisinide akşama bize yemeğe buyur efendim diye çağırmışlar. Gitmiş kapıya kadar, içeri dur biraz bekle demiş, içeri girmiş. Ha yemek yokmuş demiş, kusura bakma demiş. Ee olur demiş. Dönmüş geri gitmiş. Ondan sonra peşinden tekrar gitmiş. Efendim şimdi yemek hazır oldu buyur demiş. Peki demiş tekrar. Kapıya kadar gelmiş. Tekrar içeri girmiş. Efendim yine şu mani çıktı. Tekrar gitmiş. Tekrar gelmiş. Tekrar gitmiş. Bilmem kaç sefer yani şeyde unuttum. Okuduğum kitapta seferi kaç sefer olduğunuda yazıyor. Hiç sinirlenmemiş. Ondan sonra da efendim demiş ben sizi denemek için yaptım. Hiç sinirlenmediniz demiş. Çok güzel huyunuz var

demiş. Yani o âlim adama hayranlığını söylüyor. Evladım demiş, bu huyun güzelliği nerede demiş, bunu demiş köpekler de yapar demiş. Çağırırsın gel dersin demiş, gelir demiş, hoş dersin gider demiş. Tevazuya bak. O da güzel bir huy. O da ayrı bir güzel huy. Benim bu huyumda ne var ki evladım demiş öyle bir şey, köpekler de yapar bunu demiş. Yani bu çok üstün bir şey değil ki, gel gel gel dersin, gelir. Hoş dersin gider demiş. Demek ki âlim böyle olacak, halim selim olacak.

e. Öğrencinin Ziyneti

وَالْتَّذَلُّ زِينَةُ الْمُعَلِّمِ

Ve't-tezellülü zînetü'l-müallimi.

Öğrencinin de süsü ziyneti, tevazu sahibi olmasıdır. Mahviyet sahibi olmasıdır. Boynu bükük, edepli durmasıdır. Eğer şey olursa, küstah olursa, tepeden bakarsa, hocaya karşı haşin davranırsa olmaz. İlim öyle yürümez. İlim öğrenmek için Hocanın cevrine, cefasına, imtihanına, meşakkatine sabretmek lazım. Çıraksa usta da bir hocadır. Onun meşakkatine sabredecek. Efendim, talebe ise hocasının

verdiği imtihanları, vazifeleri, ev şeylerini, şunları bunları neyse yapacak. Ona mütevazı davranacak. Yani dik çıkmayacak. Aaa yeter artık bu kadar şeyde bizim canımız yok mu filan. Şimdi hele bir devir geçti. Bıçağı şöyle çıkartıyormuş, masanın üstüne saplıyormuş. Defteri, kağıdı, kitabı çıkartıp ondan sonra imtihan cevaplarını yazıp şey yapıyormuş yani. Bıçağı oraya saplıyor ki eğer beni imtihanda kopya çekiyor diye yakalamaya kalkarsan işin bitiktir diye. Tabi mümeyiz gık diyemiyor. Cevapları yazıp ondan sonra veriyormuş. Böyle olursa hayır gelmez. Ama tevazu ile hizmet ederse sonunda çok yüksek mertebeler bulur. Demek ki talebenin de ziyneti mahviyet-karane, mütevazı bir tavırda olmasıdır.

f. Allah Korkusunun Ziyneti

وَكَثْرَةُ الْبُكَاءِ زِينَةُ الْخَوْفِ

Ve kesratü'l-bükâi zînetü'l-havfi.

Allah'tan korkmanın süsü ziyneti de çok ağlamaktır. Allah'tan korkmak lazım mı değil mi? Lazım. Allah'tan korkanları Kur'an-ı Kerîm methediyor. Allah'tan korkmazsa insan çok

edepsizlikler yapar, çok günahlar işler, çok zulümler yapar. Bütün bu zalimler, asanlar, kesenler, öldürenler, vuranlar, kıranlar, merhametsizler Allah'tan korkmuyor, hesabı düşünmüyor. Bir gün gelip de o zatı celilin huzurunda hesap vereceğini ve yaptıklarının burnundan fitil fitil geleceğini düşünmüyor. Korkmuyor, ondan. Onun için dinimizin önemli hususlarından birisi insanın biraz korku sahibi olmasıdır. Yani korku, korkaklık manasına korku değil. Müslüman cesurdur, müslüman korkmaz. Ölüm çünkü insana bir defa gelir, asla korkmaz müslüman. Gecedен korkmaz, gündüzden korkmaz, düşmandan korkmaz, hiç kimseden korkmaz. Allah'tan gayrı kimseden korkmaz. Allah'tan korkar, çünkü Allah'a kullukta kusur etmiş olursa ayıp olur diye korkar. Veyahut Allah'ın azabı elimdir, ikâbı elimdir, cehennemi vardır. Cehennemin içinde çeşit çeşit... İntikamı olduğu için korkar Allah Teâlâ Hazretleri. Korkması lazım. Ve gözü yaşlı olması lazım müslümanın. Müslümanın gözü biraz yaşlı olması lazım.

E hocam yani erkekler de ağlar mı?

Erkekler de ağlar. Hazreti Ömer'in ağlamaktan gözyaşları yanağına iz yapmış diye kitaplar yazar. Hazreti Ömer gibi yiğit bulunmazdı. Müslüman olduğu zaman bu müşriklere ne korkuyorsun? Gelin alenen namaz kılalım. Cesur, kuvvetli. Ebû Cehil'in kafasına bir yay patlatmış, yayı, avdan gelmiş, senin demiş, şöyle yaptılar, böyle yaptılar diye. Peygamber Efendimiz'e yapılanları taklit edince kafasına bir yay patlatmış, başını yarmış da gık diyememiş. Öyle, cesur ama Allah korkusundan, ağlamaktan yanakları iz yapmış.

Yapmacıkla da olmaz da, insan düşünceyle, tefekkürle o noktaya yükselirse o zaman gözü yaşarır. Cenneti ister, ağlar. Cehennemden korkar, ağlar. Allah'ın lütfunu düşünür, ağlar. Kahrını düşünür, korkar, ağlar. Gözü ağlamayan, gözü yaşarmayan insan biraz tehlikelidir. Merhametsiz demektir. Ağlaması lazım. Peygamber Efendimiz torunlarını, mübarek torunlarını sevmiş de şöyle gözlerinden de yaşlar akmış. Burada böyle olacak diye mi düşündü?

Ne yaptıysa torununu severken ağlamış,
göz yaşı dökmüş.

O zaman Bedevilerden birisi demiş ki, sen
de mi ya Resûlallah?

Niye ağlıyorsun?

Demiş ki, bu Allah'ın insanın kalbine ver-
diği bir merhamettir bu. Kalbe verilen bir his
o. Hocamız rahmetullah aleyh, o da ağlardı.
Sünnete çağırırlardı, sünnette ağlardı. Yani
öbür tarafta çocuk sünnet oluyor, ağlardı.
Gelin çıkacak evden, şeytanın da şeyi, ağlardı
işte ne düşünürse. Duygulanırdı yani. Yedi sınıf
kimseyi Allah cennette hesap zamanında arş-ı
âlânın altında gölgelendirecek bir tanesi de
tenha yerde Allah'ı düşünüp de gözyaşı döken
mümin diye bildiriliyor. Yani gözyaşı dökmek
öyle duygudan doğuyor ise, tefekkürden doğan
bir şey ise çok kıymetlidir. İnsanı çok yüksek
mertebelere yükselten bir husus.

g. İyilik Yapmanın Ziyneti

وَتَرَكُ الْمِنَّةِ زِينَةُ الْإِحْسَانِ

Ve terkü'l-minneti zînetü'l-ihşâni.

Diğer bir şey, iyilik etmenin, lütuf etmenin, ikramda bulunmanın ziyneti de başa kakmamaktır. Mehmet efendi gel benim bahçemi belle, şöyle yap, böyle yap.

Neden?

E ben sana geçen sene benden para istemişim de 50 bin lira para vermiştim de yap. Olmadı sen iyiliği başa kakıyorsun. Ya ben sana geçen zamanda şöyle şöyle iyilikler yapmıştım. Bilmem ne. İkide bir de söyler. Böyle yaptığı iyiliği başa kalkmaya minnet etmek derler. Başa kakmak. Bu İslâm'da makbul bir şey değildir.

Sen iyiliği kimin için yaptın?

Başkası duysun diye yapmadın. O adamın ikide bir de başına tokmak tokmak vurmak için yapmadın. Allah rızası için yaptın. O iyiliği yapınca, Allah rızası için yapınca Allah sana

ecir verdi, defterine yazdı. Sen artık kula tekrar tekrar onu ne söyleyip duruyorsun?

Başa kakmak iyi değildir. Başa kakmanın bir zararı, büyük zararı şudur ki, hayırları, sadakaları, ikramları iptal eder. Sevabını.

لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى

Lâ tübtılû sadekâtiküm bi'l-menni ve'l-ezâ. (Bakara Suresi 264. Ayet) âyet-i kerîmesinde. bildiriliyor ki sadakalarınızı, zekâtlarınızı, hayırlarınızı başa kakmak suretiyle iptal etmeyin ey müminler diye bildiriliyor. Demek ki bir iyilik yaptık mı sessiz sedasız yapacağız. İkide birde de adamın başına kakmayacağız. Yani ben sana iyilik yapmış bir adamdım diye ona tepeden bakıp ikide birde onu ihsas ettirip canını sıkmayacağız. Böyle olursa yaptığı iyiliği başa kakmamak da o iyiliğin süsü ziynetidir.

h. Namazın Ziyneti

وَالْخُشُوعُ زِينَةُ الصَّلَاةِ

Ve'l-huşûu zînetü's-salâti.

Huşû da namazın ziynetidir. Herkes namaz kılıyor malum. Ama namazın huşûlu olması lazım.

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

Ellezîne hüm fî salâtihim hâşiûn.
(Mü'minûn Suresi 2. Ayet)

O kimseler ki namazlarında huşû sahibidirler. İşte onlar makbul kullardır diye. Makbul kulları sayarken namazında huşûlu olan kimseleri de zikrediyor.

Huşû nedir?

Kalbin Allah Teâlâ Hazretlerinin huzurunda olduğu idraki içinde böyle titremesi, hassas olması, onun önünde saygılı bir durumda olması, boynu bükük olması, saygılı olması, idrak içinde olması, şuur içinde olması demektir. Namazlarımızı bizim öyle kılmamız lazım. Allahu Ekber dediğimiz zaman neredeyim şimdi?

Huzuru ilâhi'deyim.

Niye elimi bağladım?

Allah'ın huzurundayım da ondan. Hürmetkâr bir şekilde.

Niye etrafa bakınmıyorum?

Öyle büyük bir huzurda etrafa bakınılırmı?

Edebe aykırıdır. Secde mahallime bakarım, başımın önünde secde ediyorum, Allah'a secde ediyorum, rükû ediyorum, Allah'ın önünde eğiliyorum. Yani o idrak içinde huşû ile namaz kıldı mı, huşû ile kılınan namazın sahibine çok faydası vardır. Huşûsuz namazdan da hiçbir fayda yoktur. Hz. Ali Efendimiz öyle buyuruyor. İçinde huşû olmayan namazda hiçbir hayır yoktur, buyuruyor.

Demek ki huşû da namazın süsü ziynetiymiş.

Demek ki biz namazı huşûlu kılacağız. Huşûlu. Böyle Allah'tan korkarak, saygı duyarak, gönlümüz Allah'a münkat olmuş durumda, bağlanmış durumda, mütevazi bir halde kılacağız. Allah cümlemize bu güzel huyları ihsan eylesin.. Eğer üzerimizde imtihan fakirlikse, iffet nasip etsin, kimseye el

açtırmayın, yüzümüzü ak etsin, alnımıza kara çalmasın, hiç kimsenin karşısında bizi hor, zelil düşürmesin, süründürmesin kimsenin karşısında, merde, namerde muhtaç etmesin. Nimet vermişse nimetlerine şükür etme idrakini de ihsan eylesin. İnsan şükrettikçe tabi onun da nimeti artar. Başımıza bir sıkıntı, bela gelmişse elbet gelir. Çünkü bu dünya zaten imtihan dünyasıdır. Elbet arada sırada mala, cana, yakınlarına insanın sıkıntı gelir. Onlara da sabır etmek nasip eylesin. Sabr-ı cemil nasip eylesin Allah cümlemize. Yusuf aleyhisselam'ın babası. Yusuf gitti. Ondan sonra öteki oğlu da Yusuf onu yanında alıyordu. Efendim, ikisi de yok. Getiriyorlar haberi. Eyvah! Sevdiği bir oğlu daha kervandan geri dönmedi. Fesabrun cemîl diyor. Eh ne yapayım, Allah'tan geldi. Bana güzel bir sabretmekten başka bir şey düşmüyor diyor.

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا

Asellâhü en ye'tiyenî bihim cemî'an.
(Yûsuf Suresi 83. Ayet)

Umulur ki Allah hepsini birden bana gönderir diyor. Allah'tan ümidini de kesmiyor.

Ciğerpareleri ayrılmış, birisini kurt yedi diye ayırmışlar. Onun hasreti yüreğini dağılıyor. Ağlamaktan gözlerine ak inmiş. Gözleri görmez olmuş. O kadar seviyormuş. Yusuf aleyhisselam da tabi insan güzeli. Huy güzeli, her bakımdan şey. Eh ondan sonra ötekisi de şey yapınca, fesabrun cemîl. Bana sabr-ı cemîl düşünüyor diyor.

Asellâhü en ye'tiyenî bihim cemî'an. Allah sabır böyle güzel, sabır edip de büyük dereceler almayı nasip eylesin.

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

Inna'llâhe mea's-sâbirîn. (Bakara Suresi 153. Ayet)

Çünkü Allah sabredenlerin yanındadır. Sever onları da onların yanındadır. Sonra ilim sahibi eylesin cümlemizi. O ilmimizle de vakar sahibi, hilim sahibi eylesin. Öyle asabi, sağa sola çatan, kibirlenen, böbürlenen, hemen kızıveren, parlayan kimseler olmayalım. Anlayışlı, ağırbaşlı, vakur, meseleleri şöyle serinkanlılıkta düşünen kimseler olalım. Bir şey öğreneceksek öğrendiğimiz kimseye karşı

mütevazı olalım ki ondan dünya ve ahiretin hayırlarını öğreniyoruz. Elbette Allah zaten tevazu göstereni, mahfiyatkar kulunu sever diye tevazu ile hareket edelim. Allah korkusundan biraz ağlamaya kendimizi alıştıralım. Başkasının yanında kolay kolay insan ağlamak istemez, tutar kendisini de.

Onun için şöyle geceleri تنها vakitlerde kalkmak lazım şöyle. Kimsenin olmadığı zamanda. تنها odada, seccadeye oturmak lazım. Biraz günahını düşünmek lazım. Biraz nimetleri düşünmek lazım. Biraz Allah'ı zikretmek lazım. Cenneti, cehennemi düşünüp biraz böyle günahlara ağlamak lazım. İnsanın eski günahlarını unutmaması lazım. Bilmiyoruz ki affedildi mi, affedilmedi mi belli değil. Günahı işlediğimiz belli. Şek şüphe yok, ettik. Neler ettik hem de. Nice günahlar. Affedildi mi?

Bilmem. Hesabı ahirette o zaman belli olacak. Hesap günü defterler açılacak. İkra kitabek diyecekler. Bize okutturacaklar kitabı. Kimisine sağından verilecek, kimisine solundan verilecek kitap. Kimisine arkasından verilecek. Kitabı oku diyecekler. Herkes okuyacak. Mahşer halkı da dinleyecekler.

Cümle halk senin her gizli işine muttali olacak. Allah Teâlâ Hazretleri bizi affeylesin, mağfiret eylesin, günahlarımızı setreylesin. Adın senin gaffar iken, ayıp örtücü settar iken, kime varam sen var iken, cürmüm ile geldim sana. dediği gibi Kuddusi hazretlerinin. İyilik yaptığımız zaman iyiliği O iyilik yaptığımız kimseye ikide bir de söylememek, başa kakmamak, iyiliğimizi unutuvermek iyidir. Ha ben yapmış mıydım bilmem, farkında değilim, unutmuşum. Unutmak lazım onları. Çünkü kabul olup olmadığı belli değil. İyiliğini insanın aklında yerleştirmemesi gerekiyor. Şimdi eskiler demişler ki, Nakşibendilik'te dört tane terk var diyor. Molla İlahi'nin galiba farsça bir rubayisi var, orada geçer. Nakşibendi tarikatında dört tane terk vardır diyor. Şimdi birisi terki dünya. Yani gönlünden dünya heveslerini çıkartacak. Köşküm olsun, sarayım olsun, param olsun, elbisem olsun, mevkim olsun, makamım olsun falan demeyecek de o hevesleri atacak bir tarafa. *Terki ukba*. İbadetleri yaparken efendim cenneti kazanayım aman cehennemden şey yapayım filan gibi duygularla değil de Allah rızası için yapacak. Terki hesti. Varlığını terk edecek. Yani insanın

çeşitli varlıkları var. Mesela parası varsa zenginliğine şöyle göğsü kabarır. İlmi varsa ilmine biraz göğsü kabarır, burnu havaya kalkar. Nesi varsa varlıktan insana bir övünme gelir. O varlığını atacaksın. O varlığı atmayınca insan kendisinde bir şey gördükçe bende epeyce kıymetli hususlar var falan diye bir şey var sandıkça terakki edemezmiş. Aslında olan şeyler varsa bile çok azdır. Kusurlarımız onların hepsini batırır, örter, geçer gider. Yani aslında kusurumuz çok fazladır diye. İnsan o varlıktan da geçecek, varlık duygusundan da geçecek diyor. Gelelim dördüncü terke. O işte bizim şu bizim mevzumuzla ilgili.

Dördüncü terk de terki terk. Terk ettiklerini de unutacak. Yani ben öyle olgun bir insanım, öyle kâmil bir insanım ki dünya gözümde değil. Her işi Allah rızası için yapıyorum. Bütün varlığımdan, benliğimden, müktesebatımdan sıyrılmışım. Onların bana kibir, ucub vermesi gibi bir duyguya takılmıyorum. Mütevazı bir insanım. Oh, ben ne iyi bir insanım ya falan diye bir duygu oldu mu olmaz. O duyguyu da silecek. Yani o terk ettiklerini de bir tarafa atacak diye söylüyor.

İnce bir mana, hoşuma gider. Terki terk, dö-rdüncüsü. Terki dünya, terki ukba, terki hesti, terki terk. Eğer vakit varsa sıra Hazreti Ömer Efendimizin sözüne geldi, onu da söyleyelim. Onu da hızlı hızlı söyleriz, bu kadar uzun boylu izah etmeden. Hazreti Ömer de ikinci halife, *radiyallahu anh*, çok güzel hikmetli sözleri, isabetli kararları, idaresi, adilane olduğu hepimizin malumu.

i. İnsanın Diline Hakim Olması

مَنْ تَرَكَ حُدُودَ الْكَلَامِ مُنِحَ الْحِكْمَةَ

Men terake hudûde'l-kelâmi mûniha'l-hikmete.

İnsan neleri bırakırsa nelere kavuşur. Onu anlatacak. Sekiz tane şey sayacak yine Hazreti Ömer. Kim fazla konuşmayı, lüzumsuz konuşmayı, fuzuli konuşmayı bir tarafa bırakırsa kendisine Allah hikmet ihsan eder. Hikmet sahibi bir kimse olur.

Men terake hudûde'l-kelâmi mûniha'l-hikmete.

Kendisine hikmet verilir. Hikmetli bir insan olur. Hakim bir insan olur. Yani filozof

diyorlar ya, Avrupalılar hakime, biz hakim deriz, Avrupalılar hakime, filozof derler. Böyle derin düşünceli, tecrübeli, görgülü, ağırbaşlı bir insan olur. Hikmet, yerli yerinde yapmak. Yaptığı bir işi tam oturtmak yani yerine. Söylediği söz, tam yerli yerine oturması, yaptığı iş tam münasip düşmesi, işte hikmet budur. Lüzumsuz sözü terk ederse insan yani ikide bir de her şeyi söylemeyip de süzerse ağzından söyleyeceği sözleri, lüzumsuzları bırakırsa o zaman Allah o kimseye hikmet ih-san eder. Bilmiyorum bu duyguyu hiç taşıdık mı?

Hep konuşmayı isteriz. Lüzumsuz konuşmaları süzmeyi düşünmek fikri aklımıza geldi mi gelmedi mi?

Bizim arkadaşlardan birisini öbür bir arkadaşımız evine yemeğe davet etmiş. Masaya oturmuşlar. Küçük çocuğu çok zeki. İşte çeşit çeşit şeyler, hünerler, sözler söylüyor filan. Ama misafir gelmiş, saatler geçmiş hep küçük çocukla iş. Boyuna o konuşuyor. Babasına dönmüş demiş ki, arkadaşım, sen çocuğuna hakikaten çok güzel konuşmayı öğretmişsin

demiş. Şimdi bir şey kalmış öğretmediğin, biraz da susmayı öğret demiş. Bu kadar güzel konuşmayı öğretmişsin, bir de susmayı öğret. Şimdi hakikaten konuşmayı öğrenmek zor bir iştir. Birçok kimse konuşmayı öğrenmek için kurslara filan giderler. Hitabet. Çıkıp da topluluğa karşı konuşabilmek filan gibi istek, herkesin umumi isteğidir de bunu herkes ister de susmayı öğrenmek onu çok az kimse şey yapıyor. Halbuki lüzumsuz kelimeyi konuşmayı kesebilen bir insan hikmet sahibi bir insan oluyor. Teknik olmalı insan. Bir sürü söz söyle bir şey çıkmıyor. Öyle olacak yerde iyice düşün taşın iki kelime söyle şıp yerlerine otur. Ne sen yorul ne de ötekisi yorulsun. Sen söylerken yorulacaksın o da kulağından dinlerken yorulacak. Bir sürü laf bir sürü zahmet.

j. İnsanın Gözüne Hakim Olması

İkincisi:

مَنْ تَرَكَ فُضُولَ النَّظَرِ مُنِحَ خُشُوعَ الْقَلْبِ

*Men tereke fuzûle'n-nazari müniha
huşûe'l-kalbi*

Etrafa lüzumsuz bakmayı terk eden kimseye de Allah kalbine huşû nasip eder. O verilir. Demin dedik ya namazda huşûlu olacak insan. Kalbi huşûlu olması lazım. Allah'a karşı saygılı, şuurlu olması lazım.

O nasıl hasıl oluyor?

Etrafa lüzumsuz bakmayı terk ettiği zaman. Ve insan etrafa çokça baktığı zaman çok günahlara girer. Hele bizim bu devrimizde şimdi, hele şu mevsimde günahların çoğu etrafa fazlaca bakmaktan doğar. Çünkü zamane kadınları açık saçık gezerler. Onlara bakarsan günaha girersin. Lüzumsuz başka şeylere bakarsan günaha girersin. Aklın başka yerlere takılır filan derken olmaz.

Onun için insan diline hakim olduğu gibi bakışına da hakim olacak. Her yere bakmayacak.

Mesela Peygamber Efendimizin bir hadîs-i şerîfinde zikrediliyor ki, bir evin içine bakmak da evin içine girmek gibidir. Cam açık, kapı açık, sen içeri bakıyorsun, içeride kadın çamaşır yıkıyor veyahut efendim çalışıyor mutfakta bilmem ne, bakmayacaksın. Kapıdan

girmek nasıl yasaksa oraya da bakmayacaksın. Doğru değil. Onun için insanın bakışına hakim olması lazım. Her yere bakmaması lazım. Büyüklerimiz demişler ki, iyi bir müslüman'ın şu şu şu prensiplere sahip olması lazım diye o prensipleri sayarken birisi nazar ber kadem, bakışı ayağının ucunda olacak. Yani yere bakarak yürüsün şöyle, etrafa pek fazla bakıp da gözünü günaha bulaştırmasın demek istemişler.

k. Fazla Yemeyi Terk Etmek

وَمَنْ تَرَكَ فُضُولَ الطَّعَامِ مُنِحَ لَذَّةُ الْعِبَادَةِ

Ve men tereke fudûle't-taâmi mûniha lezzetü'l-ibâdet.

Fazla yemeği terk eden kimseye de İbadette Allah tat verir. İbadetine tat verir.

Çok yemek yedi mi insan?

Karnı şişti, eyvah ben bu kadar yemeği nasıl öğüteceğim falan diye onunla meşgul olur. Kafası çalışmaz insanın. Midesi doldu mu kafa durur. İbadetten de bir tat alınmaz.

Ama oruçluyken nasıl tatlı oluyor ibadetler?

Namaz kılarken, Kur'an dinlerken insanın bir de bir de gözü nasıl yaşarı veriyor?

Bir duygululuk geliyor. Lüzumsuz fazla yemeği terk eden kimseye de Allah Teâlâ Hazretleri ibadetin tadını verir. İbadetlerde tat gelir. Onun için fazla yememeli. Almanlarda da var, başka milletlerin de atasözlerinde okudum. Çok yemek yiyen az yaşar diyor. Yani hani insan çok yiyince çok yaşayacağım falan sanır ama tersine. Aletler çabuk bozulur, sindirim cihazları. Mide çabuk bozulur. Bağırsaklar çabuk bozulur. Çabuk ölür insan. Yani az yiyince insan dinç kalır, sağlam kalır ve daha canlı hareketli olur. Çok yediği zaman yağ olur, et olur. Onu taşımak için de fazla enerji sahip etmek gerekir.

80 kiloluk bir şeyimi bir yerden öbür tarafa kolay taşırsam 60 kiloyu mu?

20 kilo daha hafif, daha kolay taşınır. E bu bacaklar da, bu kemikler de o yükleri taşıyor. Eğer biz fazla kilolu olursak o eklemlere, o kaslara, o yüklerin hepsi biniyor sonra çeşit

çeşit ağırlar oluyor işte. Onun için mümkün mertebe lüzumsuz yemeği terk edeceğiz. Ne kadar yemek yiyelim diye sormuşlar hakimlerden bir tanesine. demiş ki seni taşıyacak kadar ye, senin taşıyacağın kadar yeme.

Seni taşıyacak kadar ye ne demek?

Yani seni ayakta tutsun, dinç sağlam tutsun, baygın bırakmasın, halsiz bırakmasın, dermansız bırakmasın, Ama fazla kilo yaptırıp da sen onu taşımak zorunda kalacağın bir durumda olmasın. O ölçüde ye demiş. Çok güzel bir tarif. İşte bak hikmetli bir söz. Kısa, kestirme bir tarif. Seni taşıyacak kadar ye, seni taşıyacağın kadar yeme.

I. Lüzumsuz Gülmeyi Terk Etmek

وَمَنْ تَرَكَ فُضُولَ الضَّحِكِ مُنِحَ الْهَيْبَةَ

"Ve men terake fudûle'd-dahiki mün-
iha'l-heybete.

Lüzumsuz gülmeyi terk edene saygı ikram edilir, heybet ikram edilir, mehabet ikram edilir. Yani bir insan ikide bir de lüzumlu

lüzumsuz gülerse o zaman başkasının yanında değeri, itibarı az olur. Gülüşlerini kontrol etmesi lazım insanın. Yersiz güldü mü bazen çok müşkül mevkide de kalır insan. Toplantılarda, konuşmalarda. Mesela karşındaki adam kederlidir, bir laf söyler. Sen lüzumsuz olmadık diye de bir gülüversin. Ne var burada hokkabaz mı oynuyor falan?

Şey yapar adamcağız, alınır.

Ne var, bir şey mi oldu?

Bir hatalı bir şey mi yaptım falan diye derhal şey yapar. Gülmesinl insanın kontrol etmesi lazım. Dikkat etmesi lazım ve çok gülmemesi lazım. Hele kahkayla gülmek yok tabii. Peygamber Efendimiz tebessüm tarzında gülmüş. Besim bir zatı celil. Mütebessim çehreliymiş. Öyle dişleri görünecek kadar tebessüm edip gülmüş ama kahkahayla gülmemiş. O kahkayla gülmek iyi bir huy değildir. Onun için insan gülmesine, güleceği zamana ve gülmesinin miktarına dikkat etmeli. Kah kah kah, kih kih kih gülmemeli. Her yerde gülmemeli. İcabında kendisini gülünecek yerde bile tutmasını bilmeli. Çünkü bazen dinimize zarar dokunacak. İmanımıza

zarar dokunacak. Bizi günaha sokacak şeyler anlatırlar. Gülersen olmaz, başını sallayacaksın

Ne demek istiyorsun? diyeceksin.

Adam tutuyor, fıkra anlatıyor, bilmem ne anlatıyor. Bir adam cennete girmiş de, meleğe şöyle demiş de, oradan cehenneme geçmiş de. Oyuncak mı cennet yani?

Başka hiç alay edecek, dalga geçecek, efendim fıkra anlatacak mevzu mu bulamadın?

Terazinin başına gelmiş de, şu olmuş da, bu gitmiş de. Ahiret işleri, iman işleri alaya, eğlenceye gelir mi?

Yani gülünmeyecek yerde de durmalı insan. Peygamber Efendimizle alay ediyor bir kimse. Gülünür mü?

Sen kiminle alay ediyorsun?

Aklını başına toptasına, sen nesin?

Orada şey yapacaksın, kendisini insan tutmasını da bilmeli. Böyle olursa heybetli olur. Allah ona mehabet verir. Yani başka insanlar

onun yanında yaptığı hareketlere dikkat ederler. Ölçülü davranmak, lüzumunu hissederler. Ben talebeliğimde böyle bir hissediyorum, hatırlıyorum. Bana tesir etmiş. Bizim okuduğumuz fakültede bölümde bir asistan varmış, askermiş, o geldi. Tanımıyoruz. Huyen'un şeyini bilmiyoruz. Biz epeyce bir talebeyiz. O asker olduğu için onu görmemiştik. Geldi. Nasıl bir insan olduğunu bilmiyorum. Kapısını çaldım. Bir şey söyleyeceğim. O kadar saygılı bir ifadeyle karşıladı ki, Buyurun Efendi bir şey mi arzu ettiniz?

Falan gibi. Unuttum kelimeyi ama. Yani ben şöyle bir afalladım, hemen kendimi derledim, toparladım. Yani onun o gayet vakur, saygılı, güzel konuşması, derhal bende ona karşı hürmet etme duygusu hasıl etti. Ama haa gel bilmem ne, gülerek mülerek bir şey şey yapsaydı, bende hiç o duyguya kapılmadan, yani saygısızlık etmezdim belki ama o kendime çekidüzen verme durumuna da gelmezdim.

Demek ki insan kendisinin hareketlerine, konuşmasına, sözüne, hitabının şekline, tarzına dikkat ettiği nispetle karşıdan saygı

görüyor. Veyahut saygıyı kaybediyor. Adam sana saygıyla işe başlar, bir ikisi senin konuşmanı dinler, bakar ki iş yok, o zaman saygıyı bırakır sana. Onun için lüzumsuz gülmeye de bir ambargo koyup dikkat etmek lazım. Yani lüzumsuz gülmemek lazım.

m. Alaycılığı terk Etmek

وَمَنْ تَرَكَ الْمِزَاحَ مُنِحَ الْبَهَاءِ

Ve men terake'l-mizâha müniha'l-behâe".

Ona buna takılıp alay etmeyi terk edene de Allah kıymet paha ihsan eder. Şakaların çoğu kırıcı olur. Ona buna takıldığın zaman çok kere karşındaki kırılır. Latife latif olmalı, hoş olmalı yani. Karşıdaki insanın kalbini kırma-malı, onun haysiyetine dokunmamalı, onun kalbinde bir yara açmamalı. Yara açarsa olmaz. Mizah, alay, eğlenme, takılma karşısındakiler dinimize güzel bir şey değildir. Kim-senin haysiyetiyle oynamak müsaadesi bize verilmemiştir. Herkesi bir şerefli, haysiyetli insan kabul edip ona göre davranırsak iyi olur yani. O da bize karşı tavrını öyle yapar.

Öğrenir hiç olmazsa yani. Öyle bir insan değilse bile düzeltir kendisini.

n. Dünya Sevgisini Terk Etmek

وَمَنْ تَرَكَ حُبَّ الدُّنْيَا مُنِحَ حُبَّ الْآخِرَةِ

Ve men terake hubbü'd-dünyâ mûniha hûbbe'l-âhirati.

Dünya sevgisini terk edene ahiret sevgisi verilir. Dünya sevgisi malum dünyalık sevgisi demektir. Geçen haftalar izah etmiştik. Yoksa insanın normal bazı şeyleri sevmesi olağandır bu dünyada. Bazı şeyleri elbette sevecek. Sevgiyi teşvik etmiştir dinimiz bizim. Anamızı seveceğiz, evladımızı seveceğiz, işimizi seveceğiz, dinimizi, imanımızı, ibadetimizi, Kur'an'ımızı, kitabımızı, pek çok sevecek şeyimiz var elhamdülillah. Sevgi güzel şey. Ama dünyalık sevgisi, dünyalığı hedef almak, dünyalığı gaye edinip, onun için her türlü gayri meşru işi yapmaya razı olmak. Yani meznun olan, kötü olan budur. Dünyalık mevki elde edeceğim diye, dünyalık para elde edeceğim diye, dünyalık şöhret elde edeceğim diye, itibar kazanacağım diye, meşru, gayri meşru her

şeyi dere tepe dümdüz yapıp gitmek insana çok zarar verir.

Onun için terk-i dünya yani dünyalık hevesini terk edecek insan. Böyle yaparsa Allah ona ahireti sevme nimetini ihsan eder. Ahireti de seven insan da ahirete yarayacak, amel terazisinde ağır çekecek, hayırlı ameller işler, cehennemden paçayı kurtarır, cennete dahil olur, Allah'ın sevgili kulları ile beraber ebedi zevk-ü sefaya erer.

o. Başkalarının Ayıplarıyla Meşguliyeti Terk Etmek

وَمَنْ تَرَكَ الْإِشْتَغَالَ بِعُيُوبٍ غَيْرِهِ مُنِحَ الْإِصْلَاحَ
فِي عُيُوبِ نَفْسِهِ

*Ve men tereke'l-iştiğâle bi uyûbi gayrihî
müniha'l-islâha bi uyûbi nefsihî.*

Başkalarının ayıplarıyla meşgul olmayı terk eden kimseye Allah kendi ayıplarını, islah nimetini ihsan eder. Bazı kimseler vardır, kendisinde dünya kadar kusur olduğu halde herkese akıl satar. Nasihat kolaydır çünkü. Nasihati herkes çekebilir. Akıl öğretmek kolaydır ama yapmak zordur. Akıl öğretmek işini

şeylere bırakmalı. Böyle yaşlı, görgülü, tecrübeli, bilgili, hakikaten söylediği şeyleri kendi hayatında tatbik eden kâmil kimselere bırakmalı. Onlar nasihati etsin. Başkalarının ayıplarıyla insan çok meşgul oldu mu, kendisi çok zarar eder. Çünkü ayıbı gördükçe sevgi azalır. O adamlar da kendisinin ayıbını gördü diye buna karşı artık kızgınlık duymaya başlarlar. Muhabbetler bozulur. 9 köyden kovulur insan. Hiç kimsenin sevmediği bir kimse haline gelir. Herkese ayıbını söyledim diye herkes böyle şey yapıyor. Söylenmez. Söylenmez. Her şeyin bir usulü var. Kadı kör bile olsa, nasılsın kör kadı, iyi misin dediğin zaman kör kadı senin canına okur. Yani kördür ama körlüğünü söylediğin zaman olmaz. Öyle demeyeceksin.

Adamın birisi paşaymış eskiden. Eski devirde yani Osmanlı zamanında. Masasında bir sürü evrak var, kafası şişmiş sabahtan akşama kadar çalışmaktan. Ondan sonra gözlüğünü aramış, bulamamış. O evrakı kaldırmış yok, bu evrakı kaldırmış yok. Şöyle yapmış, böyle yapmış. Koca masanın üstünde bulamamış, sinirlenmiş. Zili çalmış, müstahdemi çağırmış gelmiş içeri. Be adam demiş, nerede benim gözlüğüm, bul filan.

Adamın kabahati yok. Yani ne bağırıyorsa ama sinirlendi ya, mevkii de var. Ötekisi de arif bir kimseymiş. Bakmış ki gözlük şöyle alnında adamın alnında duruyor gözlük, şimdi gözlük alnınızda efendim ne diye bana bağırıp duruyorsunuz dese, doğru söylüyor ama o onun başka bir yerden acısını çıkartır ona yine yapacağını yapar, pişman eder onu söylediğini, çok usulüyle söylemiş. Demiş ki; efendim demiş hiç merak etmeyin ben onu derhal bulurum demiş, ben onu buluncaya kadar siz demiş şu alnınızdaki gözlükle idare edin ben onu öbür taraflarda arayayım hemen bulurum demiş. Güzel bir usul ile söyleyince tabi adam gülmüş. Hay Allah, ya adam hiç orada mıymış demiş. İndirmiş şimdi. Başkasının ayıbını görmeyen kimselere Allah kendi ayıbını düzeltme nimetini verir diyor. Tabi insan kendi ayıbını düzeltte düzeltte de kâmil bir kimse olur. Allah'ın sevgili bir kulu olur.

وَمَنْ تَرَكَ تَجَسُّسَ فِي كَيْفِيَةِ اللَّهِ تَعَالَى
مُنِحَ الْبَرَاءَةَ مِنَ النِّفَاقِ

*Ve men terake tecessüse fî keyfiyetillâhi
teâlâ mûniha'l-berâete mine'n-nifâk.*

Allah Teâlâ hazretlerinin işleri nasıl yaptığına dair tecessüsü terk eden kimseye de Allah nifaktan, münafıklıktan beraat, kurtuluş nasip eder. Yani tecessüs de her şeyin aslını esasını araştırmak, kurcalayıcı olmak, herkesin işine burnunu sokmak iyi bir şey değildir. Öyle yapmayan insan, haddini ölçüsünü bilen, karışacağı şeyi karışmayacağı şeyi iyi ölçen insan, münafıklıktan kurtulur diyor. Hz. Ömer Efendimiz bu sekiz şeyi saymış. Hem hatırdakalsın diye bir daha onları dua haline getirelim.

Allah Teâlâ cümlemizi lüzumsuz sözlerden kurtarsın da hikmet versin. Hikmet sahibi kullar eylesin. Lüzumsuz bakışları terk etmeyi nasip etsin. Kalbimize huşu, haşyet versin. Lüzumsuz yemeyi, fazla yemeyi şu Ramazan'da biraz alışalım artık da.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
9 Ramazan 1402 / 30.06.1982

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

